

Moilanen Marianna

Temperamenttipiirteet varhaislapsuudessa ja kasvattajan rooli niiden huomioimisessa ja tukemisessa

**Kandidaatintyö
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Varhaiskasvatus
2020**

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Temperamenttipiirteet varhaislapsuudessa ja kasvattajan rooli niiden huomioimisessa ja tukemisessa (Moilanen Marianna)

Kandidaatintyö, 25 sivua

Maaliskuu 2020

Temperamentteja on erilaisia ja ne voivat olla osaltaan perinnöllisiä, mutta mukautuvat myös ympäristön ja kasvatuksen vaikutuksesta. Lasten temperamentti ei ole vielä muokkautunut varhaislapsuudessa ympäristön odotusten mukaiseksi, joten he ilmentävät temperamenttiaan monin tavoin. Kasvattajat voivat kokea olonsa neuvottomiksi kohdatessaan lapsen, joka protestoi jokaista muutosta ja erilaista tilannetta vastaan. Tällöin kuitenkin olisi tunnettava lähtökohdat sille, miksi lapsi käyttäytyy niin kuin käyttäytyy.

Kandidaatintyössäni tutkin erilaisia temperamenttipiirteitä, sekä niiden ilmenemistä ja niihin mahdollisesti vaikuttavista tekijöistä, sekä sitä, millainen rooli kasvattajalla on lapsen temperamenttipiirteiden huomioimisessa ja tukemisessa. Tutkielmani pohjaa kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen ja noudattaa integroivaa tapaa tarkastella kirjallisuutta monipuolisesti.

Tutkimuskysymykseni pyrkii johdattamaan temperamenttipiirteiden ilmenemiseen Alexander Thomasin ja Stella Chessin temperamenttiteorian pohjalta, sekä kasvattajan asemaan niiden huomioon ottamisessa ja tukemisessa arjessa. Temperamenttipiirteiden tukeminen ja huomioiminen lähtee kasvattajasta itsestään ja onkin tärkeää, että kasvattaja osaa tarkastella myös omaa suhtautumistaan erilaisiin temperamentteihin omaaviin lapsiin. Tukemisen muodot ovat loppujen lopuksi yksinkertaisia arjen tapoja toimia, mutta auttavat huomattavasti lapsen yksilöllistä kohtaamista.

Tutkielman tavoitteena on tarkastella temperamenttipiirteitä kokonaisuutena ja kirjallisuuden avulla tuoda esille näkökulmia ja ajatuksia siitä, miten temperamenttipiirteet tulisi kohdata opettajan arjessa. Tutkielmassa käyttämäni lähteet ovat pääsääntöisesti ensisijaisesta lähteestä, jolloin tutkimus voidaan nähdä luotettavana. Artikkelit ovat vertaisarvioituja ja niihin on viitattu aiemmin.

Avainsanat: kasvattaja, persoonallisuus, temperamentti, varhaislapsuus

Sisältö

1 Johdanto	4
2 Tutkimuksen lähtökohdat.....	6
3 Käsitteet.....	8
3.1 Temperamentti	8
3.2 Persoonallisuus	9
3.3 Varhaislapsuus.....	9
3.4 Kasvattaja	10
4 Erilaiset temperamenttipiirteet.....	11
4.1 Thomasin ja Chessin temperamenttiteoria	11
4.2 Helppo, haastava ja hitaasti lämpenevä temperamentti.....	13
5 Ympäristön ja kasvatuksen vaikutukset	16
5.1 Lapsen temperamentin huomioiminen.....	17
5.2 Kasvattajan rooli temperamenttipiirteiden tunnistajana.....	18
6 Johtopäätökset	20
7 Pohdinta.....	21
Lähteet.....	23

1 Johdanto

Yhteiskunta arvostaa nykypäivänä yksilön sosiaalisuutta ja aktiivisuutta sellaisina piirteinä, joihin tulisi pyrkiä. Omissa oloissaan viihtyminen ja hiljaisuus nähdään yhteisön silmissä outoina ja jopa huonoina ominaisuuksina. Pieniltä lapsiltakin vaaditaan, että heidän on tultava toimeen tilanteessa kuin tilanteessa ja sulaututtava ryhmään, vaikka he eivät olisi kehityksellisesti siihen vielä valmiita. Päiväkodeissa ja kouluissa ujous koetaan jopa haasteelliseksi, jolloin kasvattaja ei saa lapsen kontaktia tai rohkaistua tätä mukaan toimintaan. Ongelmallisena nähdään, jos lapsi puuhastelee omissa oloissaan joka päivä, sillä se voi aiheuttaa vertais- ja ystävyysuhteiden muodostamiselle haasteita. (Cacciatore, Riihonen & Tuukkanen, 2013, s. 32).

Jokainen meistä on kuitenkin oma yksilönsä ja meillä on erilaiset luonteenpiirteet ja taipumuksemme reagoida asioihin. Päiväkoti- tai kouluryhmässä, jossa parhaimmillaan voi olla yli kaksikymmentäkin lasta, on valitettavan arkipäivää, että jokaista lasta ei ehdi kokonaisvaltaisesti huomioimaan eikä ottaa hänen tarpeitaan tarpeeksi hyvin ja laajasti huomioon. Mielestäni nykyisen varhaiskasvatuslain henkilöstömitoitusvaatimukset ryhmissä (Finlex, 2018) lisäävät sen riskiä, että hiljaisemmat ja vetäytyvämmät lapset jäävät helposti huomiotta kiireisessä arjessa. Tämän hetkisen henkilöstömitoituksen mukaan varhaiskasvatuksen opettajalla, sosionomilla tai lastenhoitajalla voi olla kerrallaan 8 kolme vuotta täyttänyttä sekä 4 alle kolmevuotiaa. Eriksseen säädetään alle viisi tuntia päivässä hoidossa olevista lapsista, jolloin suhdeluku voi todellisuudessa olla suurempi, kuin neljä tai kahdeksan. Lisäksi nämä mitoituksen ovat suoraan vain laskennallisia, missään ei oteta huomioon, millaisia lapset ovat persoonaltaan. Kahdeksan lapsen joukkoon voi mahtua hyvinkin erilaisia persoonia, jolloin kuormittavuus voi nousta moninkertaiseksi. Tällaiset tekijät muun muassa vaikuttavat työtehoon sekä yleiseen jaksamiseen töissä. Ei ole kenenkään etu, että varhaiskasvatuksen henkilöstö kokee ylikuormitusta ja näin ollen laadukas varhaiskasvatus kärsii.

Suuressa ryhmässä kasvattajalla on pedagoginen vastuu jokaisen lapsen kehityksestä ja oppimisesta. Koko ryhmänä toimiminen voi aiheuttaa tahtomatta tilanteen, jossa hiljaisempi lapsi ei pääse täysin toimintaan mukaan ja näin ollen ajautuu ryhmän ulkopuolelle. Pienryhmätoiminta kuitenkin mahdollistaa kasvattajalle paremmat mahdollisuudet havainnoida ja ottaa jokainen lapsi erityisesti huomioon (Leinonen, 2014, s. 28–29). Kuten uudessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2018) painotetaan, ”tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä.” (s. 19). Tähän olisi kuitenkin hyvä lisätä maininta lapsen temperamentin huomioimisesta.

Temperamentipiirteet vaikuttavat niin kokonaisvaltaisesti siihen, miten lapsi käyttäytyy, tuntee ja ajattelee (Duckworth & Allred, 2012, s. 627), että niiden huomioiminen tulisi olla kaikille kasvattajille tuttua. Lapset ovat yksilöllisiä ja sellaisina myös pysyvät, eikä pieneltä lapselta voi odottaa heti sopeutumista päiväkotiin, vaan kasvattajien siellä tulisi olla tietoisia jokaisen lapsen yksilöllisistä tarpeista ja ominaisuuksista (Kanninen & Sigfrids, 2012, s. 42).

2 Tutkimuksen lähtökohdat

Temperamentti määrittää lapsen persoonallisuudelle suunnan ja antaa selityksen sille, miksi lapsi toimii tietyllä tavalla (Keltikangas-Järvinen, 2008, s. 14) tai esimerkiksi reagoi voimakkaasti muutoksiin ja siirtymätilanteisiin. Haluan tarkastella kandidaatintyössäni sitä, mitä temperamentti oikein tarkoittaa, miten se määritellään ja millaisia erilaisia temperamenttipiirteitä voidaan lukea varhaislapsuuteen kuuluvaksi. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen kautta haluan myös pohtia sitä, miten kasvattajana voi ottaa huomioon erilaiset temperamenttipiirteet erityisesti varhaislapsuudessa, ja kuinka tukea niitä päivittäisessä toiminnassa.

Mielenkiintoni aihetta kohtaan on herännyt harjoitteluiden ja sijaisuuksien myötä, kun olen päässyt näkemään kaiken sen monipuolisuuden ja erilaisuuden, mitä todellisuudessa työkentällä on tarjota. Jokainen varhaiskasvatusryhmä on erilainen ja opettajat omanlaisia persooniaan, jotka toimivat tilanteissa eri tavoin. Kiinnostukseni psykologiaan auttoi myös aiheen muotoutumisessa. Pitkienkin pohdintojen ja aiheiden pyörittelyjen jälkeen päätin yhdistää niin psykologian kuin kasvatustieteenkin osa-alueet yhteen ja näin sain tutkimukselleni mielekkään suunnan.

Tutkimukseni tavoitteena on tutkia lasten erilaisia temperamenttipiirteitä teoreettisesti kirjallisuutta apuna käyttäen ja erityisesti linkittää temperamenttipiirteiden ilmeneminen ja niiden tukeminen varhaislapsuuden piiriin ammattikasvattajan näkökulmasta. Kuinka erilaisia temperamenttipiirteitä huomioidaan varhaislapsuudessa ja kuinka hyvin ne ylipäättään ovat opettajien eli kasvattajien tietoisuudessa? Tutkimuksellani haluan tuoda erilaisten temperamenttipiirteiden ominaisuuksia kasvattajien tietoisuuteen ja sitä kautta auttaa kasvattajia kohtaamaan lapset helpommin yksilöinä. Tavoitteena kandidaatintyölläni on vastata seuraavaan tutkimuskysymykseen:

- *Miten kasvattaja voi huomioida lasten erilaiset temperamenttipiirteet varhaislapsuudessa ja tukea niitä?*

Kandidaatintyöni pohjaa kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on käytetyltä aineistoltaan laaja, eikä sillä ole tiukkoja ja tarkkoja sääntöjä. Se onkin yksi yleisimmistä kirjallisuuskatsauksen tyypeistä. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus jaetaan narratiiviseen sekä integroivaan katsaukseen. (Salminen, 2011, s. 6). Käytän tarkemmin ottaen integroivaa tapaa, eli pyrin tarkastelemaan tutkittavaa aihettani mahdollisimman monipuolisesti käyttäen erilaisia lähteitä.

Käyttämäni lähteet ovat pääosin 2010-luvun teoksista, mutta viittaamani temperamenttiteoria on luotu jo 1980-luvun vaiheilla. Artikkelit, joita työssäni käytän ovat vertaisarvoituja, joka näin ollen lisää työni luotettavuutta. Muiden tekemää työtä ja tutkimusta tulee kunnioittaa hyvän tieteellisen käytännön mukaan merkitsemällä lähdeviittaukset oikealla tavalla (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2013, s. 6), ja näin olen itsekin työssäni toiminut.

Teoreettinen viitekehys rakentuu tutkimukselleni oleellisimmista käsitteistä, jotka kietoutuvat aiheeseeni vahvasti ja tulevat esille useasti. Temperamentin ollessa avainasemassa työssäni avaam sitä sekä siihen vahvasti liittyvää persoonallisuutta käsitteinä.

Käytän tutkielmassani määritelmää kasvattaja, jolla viitataan kaikkiin pedagogisesti lapsen kasvusta vastuussa oleviin opettajiin sekä pedagogeihin niin varhaiskasvatukseen, kuin esi- ja alakoulunkin puolella. Erityisesti viitataan ammattikasvattajiin, jotka ovat kouluttautuneet ja erikoistuneet pienen lapsen kasvun ja kehityksen vaiheisiin. Vanhemmatkin ovat kasvattajia, mutta linjaan heidät tietoisesti tutkielmani ulkopuolelle.

Tutkimukseni aihetta ei ole juurikaan aiemmissa tutkimuksissa sellaisenaan käsitelty, joten työni tuo mahdollisesti uutta tietoa ja näkökulmia kasvattajien työhön. Aiheena temperamentti- ja persoonallisuuspiirteet ovat paljon käytetty, mutta kontekstin liittäminen varhaislapsuuteen ja kasvattajien tietoisuuden lisäämiseen on selkeästi saanut vähemmän tutkimustyötä osakseen. Aiempaa tutkimusta aiheesta on linkitetty enemmän tarkastelemaan ujompien lasten kehityksen tukemista (Hartonen, 2018; Määttä, 2019; Saukko, 2019). Tämän tutkimuksen tarkoitus on antaa kokonaiskuva temperamentti- ja persoonallisuuspiirteiden ilmenemisen eri muodoista ja tukemisen keinoista.

3 Käsitteet

3.1 Temperamentti

Temperamentti koostuu joukosta synnynnäisiä valmiuksia, tiettyjä taipumuksia sekä tyylejä reagoida asioihin. Se on syntymästä lähtien läsnä pysyvä käyttäytymistyyli, joka säilyy suhteellisen vakaana kautta kehityksen sekä vaikuttaa aikuisuuden persoonallisuuden muodostumiseen (Fox, 2004). Psykologi Liisa Keltikangas-Järvisen mukaan (2014, s. 15) temperamentti määrittää, miten ihminen suhtautuu asioihin ja kuinka kokee ne. Se, onko ihmisen tavanomainen mieliala hyväntuulinen vai ärtyisä, on yksi temperamenttipiirre (Keltikangas-Järvinen, 2014, s. 15–16). Temperamenttiin liittyy paljon erilaisia tunnusmerkkejä ja ne esiintyvät jokaisella yksilöllisesti (Keogh, 2003, s. 3).

Keltikangas-Järvinen (2014, s. 20) mainitsee temperamentin tunnusmerkeiksi varhain ilmaantumisen, perinnöllisyyden sekä pysyvyyden. Pysyvyydellä tarkoitetaan sitä, että vaikka jokin piirre esiintyy lapsuudessa hyvinkin voimakkaana, ei se välttämättä ilmene yhtä voimakkaasti koko ajan, vaan kypsyminen ja kasvatus muuttavat sitä. Vaikka temperamentin ilmaisumuodot muuttuvat, se ilmaantuu varhain ja kulkee mukana läpi elämän, (Keltikangas-Järvinen, 2014, s. 20). Temperamentti kietoutuu voimakkaasti biologiaan ja perinnöllisyys onkin yhteistä kaikille temperamenttipiirteille. Temperamenttia nimitetäänkin ihmisen biologiseksi persoonallisuudeksi, eli se on vahvasti perinnöllinen, biologisten mekanismien säätelämä persoonallisuuden osa (Keltikangas-Järvinen, 2014, s. 20–21). Temperamentti perustuu kahden systeemin rakenteesta, jossa toinen pohjaa biologiseen reaktioon ympäristön ärsykkeistä ja toinen säätelee näitä reaktioita (Rudasill & Rimm-Kaufman, 2009).

Temperamenttia ei tule sekoittaa yksilön muihin ominaisuuksiin, kuten esimerkiksi älykkyyteen tai motivaatioon, koska kyseiset asiat määrittelevät sen, mitä, miksi ja kuinka hyvin ihminen tekee jotain. Temperamentti kuitenkin määrittää miten jotain tehdään. (Keogh, 2003, s. 3). Temperamentti on yksi tärkein persoonallisuutemme ulottuvuus (Dunderfelt, 2012, s. 17) ja Keltikangas-Järvinen (2019, s. 48) kiteyttääkin temperamentin tavaksi, miten ihminen lähestyy jotain uutta ja yllättävää.

3.2 Persoonallisuus

Psykologiassa persoonallisuuden käsitteen käyttö on ollut hyvin moninaista, eikä sillä ole yhtä vakiintunutta määritelmää. Useimmille määritelmille yhteistä on kuitenkin ollut se, että persoonallisuus viittaa sekä ihmisen ulkoiseen toimintaan, joka on muille ihmisille näkyvää, että sisäiseen, yksityiseen kokemusmaailmaan. (Metsäpelto & Feldt, 2010).

Persoonallisuudella tarkoitetaan kokonaisuutta, joka muodostuu ajatuksista, tunteista ja käyttäytymisestä. Kuten temperamentti, myös persoonallisuus heijastaa ihmisen biologista perustaa, geeniperimää, mutta siihen vaikuttavat myös ympäristötekijät. (Metsäpelto & Feldt, 2010). Yksinkertaista ja tyhjentävää vastausta siitä, miksi olen tällainen tai miksi toinen ihminen toimii jollain tavalla, ei ole olemassa (Dunderfelt, 2012, s. 13). Persoonallisuutta voidaankin pitää yläkäsitteenä, johon sisältyy kaikki ihmisen henkilökohtaiseen elämään vaikuttava (Dunderfelt, 2012, s. 14).

3.3 Varhaislapsuus

Varhaislapsuus määritellään Lapsen oikeuksien komitean mukaan ajanjaksoksi, joka kattaa kaikki pikkulapset imeväisikäisestä kouluun siirtymässä oleviin lapsiin. (Yleissopimus lapsen oikeuksista, 2005). Varhaislapsuus on kriittinen ajanjakso, jolloin pikkulapsen kehitys ottaa huimia harppauksia nopeasti ja kehitysmuutokset ensimmäisen elinvuoden aikana ovat kaikkein perinpohjaisimpia. Tämän ajanjakson aikana lapsen ajattelu kehittyy ja silloin he muodostavat tunnesiteitä vanhempiin. He tarvitsevat tunteen turvallisesta ja pysyvästä ympäristöstä, jossa heitä kohdellaan yksilöllisesti ja kunnioittavasti. Tässä elintärkeässä elämänvaiheessa lapsen minätietoisuuden perusta rakentuu, joten on tärkeää, että jokainen lapsi kohdataan yksilönä omine kiinnostuksen kohteineen sekä kohtaamine haasteineen (Nurmi ym., 2014; Yleissopimus lapsen oikeuksista, 2005).

Varhaislapsuudella on suuri merkitys myöhempään kokemusmaailmaan ja ihmissuhteisiin. Tunne-elämän kehittymisen kannalta niin myönteiset kuin välillä kielteisetkin kokemukset auttavat lasta käsittelemään erilaisia tunteita ja huomioimaan omat reaktionsa niihin. (Schulman, 2013). Ei siis ole samantekevää, kuinka lapsen tarpeisiin vastaa. On myös tärkeää tunnistaa itse, miten voi omalla käytöksellään viestittää hyväksyntää lapselle tai päinvastoin aiheuttaa negatiivisia tunteita.

3.4 Kasvattaja

Kasvattaja huolehtii lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä sekä henkisestä kasvusta. Ammattikasvattajia toimii niin varhaiskasvatuksessa, perhepäivähoidossa, erityiskasvatuksen sekä peruskoulun puolella. Usein ammattikasvattajat mielletään opettajiksi. Yhdessä vanhempien kanssa kasvattaja on vastuussa lapsen monimuotoisen kehityksen edistämisestä ja se onkin yksi tärkeimmistä vastuutehtävistä (Kanninen & Sigfrids, 2012, s. 205).

Opettajan tulee tunnistaa lapsen kehityksen vaiheet sekä osata tukea lasta tilanteissa, joissa lapsi tarvitsee mahdollisesti tukea (OAJ, 2019). Myös lasten erilaiset temperamentin ja persoonallisuuden piirteet tulee huomioida varhaiskasvatuksen arjessa.

Kasvattaja jättää vuorovaikutuksen kautta jälkiä lapsen elämään, ja se miten kasvattaja toimii lasten seurassa vaikuttaa lapsen sisäisen mallin muodostumiseen (Kanninen & Sigfrids, 2012, s. 205). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) tuodaan myös esille, että kasvattajan avulla lapset muodostavat identiteettiään ja oppivat havaitsemaan toimintansa vaikutuksia. (Opetushallitus, 2018).

4 Erilaiset temperamenttipiirteet

Jokainen lapsi syntyy erilaisena ja reagoi omalla tavallaan ulkoisiin ärsykkeisiin sekä omiin aistimuksiin ja tunnetiloihin. Yleistyksiä, kuten ”pojat nyt ovat poikia” tai ”kaikki lapset pitävät yllätyksistä” eivät päde, sillä luontaisten taipumustensa mukaisesti lapset ovat yksilöllisiä, aivan kuten aikuisetkin. (Kanninen & Sigfrids, 2012, s. 35).

Erilaisia temperamenttiteorioita on aikojen saatossa kehitetty monia, mutta käsittelen niistä Thomasin ja Chessin tutkimuksia, jotka saivat laajan pitkittäistutkimuksensa ansiosta yleisen kiinnostuksen pienten lasten käyttäytymisteorioita kohtaan jälleen heräämään (Dunderfelt, 2012, s. 34). Thomasin ja Chessin temperamenttiteoria ovat antaneet pohjan muille temperamenttiteorioille, joten sen vuoksi päätin käsitellä tutkimuksessani sitä muiden temperamenttiteorioiden sijaan. Muita temperamenttiteoreetikkoja, jotka ovat luoneet teoriansa Thomasin ja Chessin teorian pohjalta ovat muun muassa kaksostutkimusta tehneet Buss ja Plomin, jotka luokittelivat temperamentin neljään osaan vuonna 1975, sekä Mary Rothbart, joka keskittyi enemmän aikuisten temperamentin tutkimukseen. (Leppänen & Penttilä, 2016).

Thomasin ja Chessin temperamenttiteoria on kohdannut varsin vähän kritiikkiä, lähinnä vain sanavalinnoistaan koskien haastavaa temperamenttia. Suhteellisen vähäisen kritiikkinsä sekä luotettavan ja monipuolisen tutkimusaineistonsa vuoksi päädyin valitsemaan tutkimuksessani käsiteltäväksi teoriaksi heidän temperamenttiteoriansa.

4.1 Thomasin ja Chessin temperamenttiteoria

Alexander Thomas ja Stella Chess päätyivät tutkimaan omien havaintojensa pohjalta systemaattisesti pienten lasten temperamenttipiirteiden eroja ja lopulta syntyikin ensimmäinen nykyaikainen temperamenttiteoria. Thomas ja Chess kehittivät teoriansa, New York Longitudinal Studyn (NYLS), klassisen tutkimuksen avulla, jossa seurattiin 138 newyorkilaislasta yli 30 vuoden ajan 1950-luvulta 1980-luvulle. Tämän tutkimuksen avulla tunnistettiin synnynnäisen temperamentin merkitys lapsen kehitykseen ja saatiin paljon tietoa siitä, mitä lapsen temperamentti merkitsee myöhemmälle elämälle. (Chess & Thomas, 1999, s. 11).

Havainnollistaakseni temperamenttipiirteiden eroavaisuuksia yksilöiden välillä, loin seuraavan esimerkin kahdesta jalkapalloa pelaavasta lapsesta. Lasten fyysinen ympäristö tilanteessa on

sama, mutta heidän reaktionsa ja toimintansa eroavat kuitenkin huomattavasti toisistaan. Temperamenttipiirteiden yksilöllinen ilmeneminen onkin yksi sen tärkeimmistä ominaisuuksista. Se tekee meistä yksilöitä.

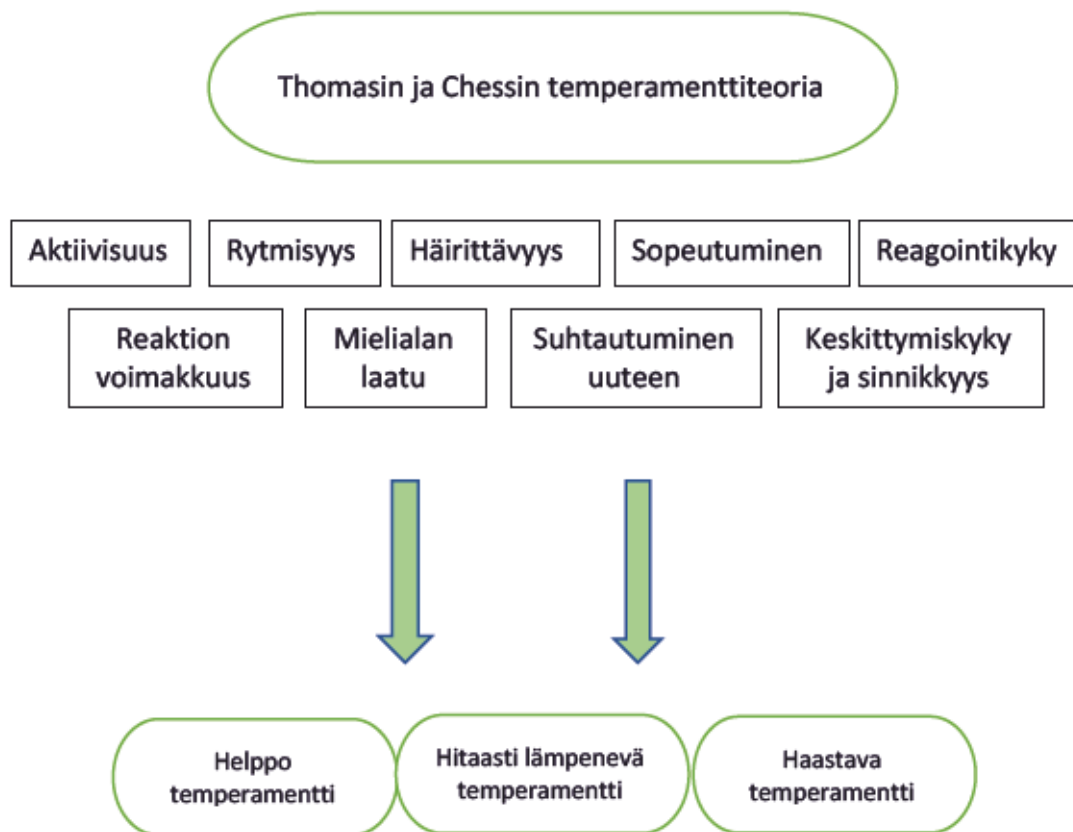
Kaksi lasta pelaa samassa joukkueessa jalkapalloa. He ovat saman ikäisiä ja heidän taitonsa ovat kutakuinkin samalla tasolla. Joukkueessa opetellaan syöttämään palloa mahdollisimman suoraan kaverille. Toinen lapsista syöttää syöttämistään eikä onnistu pitämään palloa suorassa linjassa, mutta hän ei kuitenkaan lannistu vaan jatkaa yrittämistä, kunnes vihdoinkin onnistuu. Toinen lapsista on tässä vaiheessa jo heittänyt kengät jalastaan ja murjottaa nyt kentän laidalla koska ei onnistunut heti alkuun syöttämään täydellisesti.

Temperamenttipiirteiden erot ilmenevät yksilöissä hyvin eri tavoin, eikä niillä ole mitään tekemistä lahjakkuuden tai jonkin asian osaamisen kanssa. Temperamentti koskee tapaa, jolla yksilö käyttäytyy tilanteessa (Thomas & Chess, 1993, s. 32). Toinen pysyy kärsivällisenä, kun taas toinen on jo räjähtämispisteessä turhautumisesta. Jokainen voi itsekkin tarkkailla omaa suhtautumistaan eri tilanteisiin; ärsyynynkö helposti, pysynkö rauhallisena, herpaantuuko keskittymiseni?

Thomas ja Chess (1993) pohjaavat temperamenttiteoriaansa ajatukselle siitä, että mikäli ympäristön odotukset ja vaatimukset eivät sovi yhteen lapsen synnynnäisten piirteiden kanssa, ne saavat lapsessa aikaan stressiä ja ahdistusta (Thomas & Chess, 1993, s. 51–52). Tästä lapsen ja ympäristön välisestä, joko hyvästä tai huonosta, yhteensopivuudesta puhutaan englannin kielisellä termillä *goodness of fit*, joka tarkoittaa sitä, että lapsessa itsessään ei ole mitään vikaa, mutta häneltä saatetaan odottaa vääriä asioita väärässä tilanteessa. Termillä ei ole vakiintunutta suomenkielistä vastinetta, mutta esimerkiksi yhtenä variaationa käytetään yhteensopivuuden astetta (TSK, 2020). Huonolla yhteensopivuuden asteella voi olla lapsen kannalta hyvinkin stressaavia vaikutuksia (Kanninen & Sigfrids, 2012, s. 41). Alun perin Thomasin ja Chessin luoma käsite (*goodness of fit*) selittää tärkeällä tavalla temperamentin merkitystä, sillä sen avulla pystyttiin osoittamaan, ettei yksittäinen temperamentti ole sinänsä joko hyvä tai huono, vaan se saa merkityksensä vasta jossain yhteydessä ympäristöön (Keltikangas-Järvinen, 2015, s. 129).

Thomasin ja Chessin temperamenttiteorian (1993) mukaan temperamentti voidaan jakaa yhdeksään temperamenttipiirteeseen, joihin kuuluvat aktiivisuustaso, biologisten toimintojen rytmisyys, lähestyminen-vetäytyminen (suhtautuminen uuteen), sopeutuminen, reagointikyky, reaktion voimakkuus, mielialan laatu, häirittevyys sekä keskittymiskyky ja sitkeys (Thomas &

Chess, 1993, s. 34). Nämä yhdeksän piirrettä voidaan edelleen lajitella kolmeen eri temperamenttiluokkaan; helppoon, haastavaan sekä hitaasti lämpenevään temperamenttiin (Thomas & Chess, 1993, s. 47). Olen koonnut havainnollistavan taulukon Thomasin ja Chessin määrittelemistä temperamenttipiirteistä sekä niistä muodostuvista temperamenttiluokista (Kuvio 1).

Kuvio 1. Thomasin ja Chessin temperamenttiteoriaa mukaillen. Moilanen, 2019.

4.2 Helppo, haastava ja hitaasti lämpenevä temperamentti

Thomas ja Chess jakoivat havaintojensa perusteella yhdeksän temperamenttipiirrettä kolmeksi temperamenttityypiksi, jotka ovat helppo, haastava sekä hitaasti lämpenevä temperamentti. Lapset voidaan suurimmaksi osaksi sijoittaa näihin kolmeen temperamenttityyppiin temperamenttipiirteidensä perusteella.

Helpot lapset mukautuvat ympäristöön helposti, ovat hyväntuulisia ja heidän käytöksensä on säännöllistä. Haastavat lapset taas ovat voimakastahtoisia, usein huonotuulisia ja he suhtautuvat muutoksiin arvaamattomasti. Kolmas temperamenttilaji on hitaasti lämpenevä temperamentti, jolloin lapsi voi osoittaa molempia edellisten temperamenttilajien piirteistä, ja on näin ollen haastavaa ennakoida, kuinka lapsi reagoi. (Schaffer, 2009, s. 71).

Thomasin ja Chessin tutkimuksen (NYLS) mukaan lähes 40% lapsista luokiteltiin helppoon temperamenttityyppiin. Biologisten toimintojen, kuten unirytmien ja nälän säännöllisyys, sopeutumiskyky sekä korkea ärsytyskynnys ovat helpon temperamentin tunnuspiirteitä. Uusiin ihmisiin tutustuminen ja leikkitovereiden saaminen käy helposti, eivätkä pettymykset aiheuta maailmaa kaatavia tunnemyrskyjä. Tällaiset lapset noudattavat sääntöjä ja hyväksyvät leikkien säännöt sekä aikuisten ohjeet. (Keltikangas-Järvinen, 2015, s. 62–63).

Vastakohtana helppolle temperamentille voidaan pitää haastavaa temperamenttia. Alun perin vaikeaksi temperamentiksi määritelty tyyppi sai kritiikkiä osakseen liian leimaavana. Päädettiin käyttämään vaihtoehtoisia termejä, kuten haastavaa temperamenttia. Sikäli kun helpon temperamentin lapsi sopeutuu nopeasti uuteen, haastavan temperamentin lapsi kokee muutokset negatiivisesti ja reagoi hyvinkin voimakkaasti. Thomasin ja Chessin tutkimuksessa (NYLS) noin 10% lapsista kuului tähän ryhmään. Vaikka temperamenttipiirrettä on kutsuttu vaikeaksi, se ei missään nimessä tarkoita sitä, että lapsi olisi vaikea vaan sen merkitys syntyy yhteydessä, jossa se ilmenee. (Keltikangas-Järvinen, 2015, s. 66–67).

Hitaasti lämpenevä temperamenttipiirre tarkoittaa nimensäkin mukaisesti sitä, että lapselta kestää aikaa tottua uusiin asioihin ja tilanteisiin. Uuteen suhtaudutaan lievästi, mutta kuitenkin negatiivisesti, joten siksi onkin tarkoituksenmukaista saada lapsi uudelleen ja uudelleen samaan tilanteeseen ilman vaatimuksia tai sopeutumispaineita, jotta hän saa aikaa mukautua. Hitaasti lämpenevä lapsi kaipaakin siis ainoastaan aikaa saada tutustua ja sopeutua uuteen, ilman ympäristöstä tulevaa muutosta ja painetta. (Keltikangas-Järvinen, 2015, s. 63–64).

Kaikkia lapsia ei kuitenkaan voida luokitella täysin vain johonkin näistä kolmesta temperamenttipiirteen lajista, vaan he kuuluvat jonnekin niiden välille ja heitä voidaan kuvailla yksittäisten piirteiden avulla helpommin. Se, että lapsi osoittaa jonkun tietyn temperamentin piirteitä, ei automaattisesti tarkoita sitä, että muutkin sen temperamentin piirteet nousisivat jossain vaiheessa esille. (Keltikangas-Järvinen, 2015, s. 68).

Luokittelu helppoon, haastavaan ja hitaasti lämpenevään lapseen pohjautuu kasvattajan osalta nimenomaan vanhempien kertomiin kokemuksiin lapsen kasvattamisesta ja siitä, miten he sen kokevat. Vanhemman ja kasvattajan kokemukset saattavat siis poiketa toisistaan ja kunkin lapsen kohdalla olisi hyvä miettiä, mikä käyttäytyminen on opittua ja mikä kumpuaa biologisesta temperamentista. (Kanninen & Sigfrids, 2012, s. 41). Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen piirissä, laaditaan jokaiselle lapselle yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma, jossa otetaan huomioon lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet (Opetushallitus, 2018). Suunnitelman laatii varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä lapsen vanhempien kanssa, jolloin kaikki ovat yhdessä tietoisia lapsen kehityksen vaiheista ja niiden tukemisesta. Lapsen temperamenttia saatetaan sivuta suunnitelmaa laatiessa, mutta sen huomioiminen voisi olla suuremmassa osassa. Tällöin kasvattajalla olisi paremmat valmiudet toimia lapsen parhaaksi ja osata ottaa monipuolisesti huomioon tilanteet, jotka lapsen kannalta vaativat enemmän tukea.

5 Ympäristön ja kasvatuksen vaikutukset

Kasvatuksella ja ympäristöllä on vaikutuksensa, mutta pohjimmiltaan temperamenttipiirteet suuntaavat ihmistä tiettyyn käyttäytymiseen. (Keltikangas-Järvinen, 2004, s. 38). Vauvasta saakka enimmäkseen tyytyväinen ja helposti sopeutuva lapsi mitä todennäköisimmin tulee pysymään pohjimmiltaan sopeutuvaisena, mikäli ympäristö ja kasvatustavat eivät aiheuta huomattavia sisäisiä ristiriitoja. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö ympäristö loisi muutoksia temperamentiin, sillä ihmisen temperamentti ei ole valmis kaikkine piirteineen heti syntymästä lähtien (Keltikangas-Järvinen, 2015, s. 117).

Lapsen kehitys muodostuu monien tekijöiden yhteisvaikutuksesta ja esimerkiksi temperamentti voi olla joko lapsen kehitystä suojaava tai haittaava tekijä eli riskitekijä (Kanninen & Sigfrids, 2012, s. 46-47). Temperamenttiltaan helppo lapsi sopeutuu hyvin erilaisiin tilanteisiin, joten siinä tapauksessa temperamentti toimii hänellä suojaavana tekijänä, mutta haastavan sekä hitaasti lämpenevän temperamentin lapsille heidän reagointinsa ympäristön muutoksiin voi olla kehitykselle riskitekijä. Temperamentti vaikuttaa ympäristöstä saatavaan palautteeseen sekä siihen, miten yksilö ympäristön kokee (Keltikangas-Järvinen, 2016).

Ympäristön ja kasvatuksen vaikutukset huomataan parhaiten tilanteissa, jossa samassa perheessä erilaisen temperamentin omaavat lapset kokevat saman perheympäristön sekä kasvatuksen mutta reagoivat siihen eri tavalla (Keltikangas-Järvinen, 2015, s. 119). Synnynnäisen temperamenttinsa vuoksi lapset kokevat saamansa kasvatuksen yksilöllisesti, jolloin temperamentin huomioiminen kasvatuksessa pienentää lasten välisiä eroja. Mielekkästä olisi esittää yhtä lailla vaatimuksia ja osoittaa kiitosta, mutta kullekin lapselle eri asioista. Lasten väliset erot vain kasvavat samanlaisen kasvatuksen seurauksena, mutta vähenevät jos kasvattaja ymmärtää temperamenttien synnynnäiset erot ja soveltaa kasvatustaan sen mukaan. (Keltikangas-Järvinen, 2016).

Kasvatus ja ympäristö myös asettavat vaatimuksia ja ohjailevat ihmisen itseilmaisua sekä säätelevät lapsille vaatimuksia ja vahvistavat tai heikentävät erilaisia taipumuksia eri ikäkausina (Keltikangas-Järvinen, 2015, s. 174). Temperamentti ei kuitenkaan ainoastaan säätele ympäristön reaktiota lasta kohtaan, vaan myös se, miten lapsi ympäristöön suhtautuu, vaikuttaa temperamentiin. (Keltikangas-Järvinen, 2016).

5.1 Lapsen temperamentin huomioiminen

Varhaislapsuudessa lapsen kyky ilmaista itseään verbaalisesti voi olla vajavaista, joten erilaiset tunteet, kuten turhautuminen, väsymys ja paha mieli, purkautuvat usein muuten kuin sanallisesti. Lapsi kuitenkin yrittää tuoda itseään ja omia tunteitaan esille muilla tavoin. Joillekin se voi olla kiukuttelua, huomionhakuisuutta tai vetäytymistä. Kasvattajan tehtävänä on tulkita näitä sanattomia tapoja. (Cacciatore ym., 2013).

Varhaiskasvatuksessa lapsi oppii paljon erilaisia taitoja; sosiaalisuutta, motoriikkaa, itseluottamusta sekä erilaisuuden hyväksymistä (Thomas & Chess, 1968, s. 165–166). Lapset joutuvat opettelemaan lelujen jakamista muiden kanssa sekä omien tunteidensa hallintaa ja hyväksymistä. Kasvattaja omilla teoillaan ja sanoillaan vaikuttaa lasten kokemukseen erilaisista tunnereaktioista ja auttaa lasta hallitsemaan niitä.

Vaikka lapsen temperamentti on melko pysyvä, näyttäytyvät temperamenttipiirteet eri ihmisille kuitenkin eri tavalla (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2018). Perhe voi kuvailla lastaan itsenäiseksi ja avoimeksi, mutta kasvattaja kokee lapsen näsäviisaana ja itsekeskeisenä. Näkemyserot voivat johtaa konflikteihin vanhempien kanssa (Cacciatore ym., 2013), jonka takia onkin erityisen tärkeää osata huomioida lapsen temperamentti ja tiedostaa, että kasvattajan omaakin temperamentti vaikuttaa siihen, kuinka reagoi lapseen. Tärkeintä on saada lapsi tuntemaan itsensä hyväksytyksi juuri sellaisena, kun hän omana itsenään on, mutta myös sen, että välttämättä kaikkia hänen tekojaan ei voida hyväksyä (MLL, 2018). Ei ole esimerkiksi oikein lyödä toista, mutta lyöminen ei kuitenkaan saa kasvattajaa välittämään lapsesta sen vähempää.

Usein ujommat ja hiljaisemmat lapset mielletään haasteellisiksi ja koetaan, että heitä pitäisi jollain tapaa muuttaa sosiaalisempaan suuntaan, vastaamaan enemmän yhteiskuntamme ihanteita. Näin ei kuitenkaan pitäisi olla. Ujommankin lapsen elämässä voi olla runsaasti sosiaalisia kontakteja, eikä se merkitse sitä, että lapsi jollain tapaa pelkäisi ihmisiä. Ujous ja syrjäänvetäytyvyys ovat osa lapsen temperamenttipiirteitä, eikä temperamentti kerro lapsen älykkyydestä tai sosiaalisuudesta. Temperamenttipiirteet vain ilmenevät eri tilanteessa eri tavalla. Voi hyvin olla, että ujo lapsi on joissakin tilanteissa sosiaalinen. (Cacciatore ym., 2013).

Ympäristön vaikutukset lapsen temperamenttiin korostuvat esimerkiksi päiväkodissa, jossa tutkimustenkin mukaan selkeät rakenteet, pysyvyys sekä säännöllinen rytmi hyödyttävät temperamentiltaan vaativampia lapsia (Kanninen & Sigfrids, 2012, s. 42). Tässä viitataan tutkimukseen, jossa on otettu huomioon mikä vaativampien temperamenttien lapsille toimii parhaiten.

Voidaan olettaa, että helpon temperamentin lapset sopeutuvat siis hyvin miltei ympäristöön kuin ympäristöön ja sen vuoksi heidät usein jätetään mainitsematta tutkimustuloksia analysoidessa. Keltikangas-Järvinenkin (2010, s. 260) toteaa, että temperamenttipiirteistä suurin osa kuitenkin on neutraaleja, eivätkä tarvitse erityistä huomiota. Erityisellä huomiolla tarkoitetaan, että esimerkiksi opetustilanne ei vaadi erityisjärjestelyitä toteutuakseen kaikkia palvelevalla tavalla. Tarkoitus ei kuitenkaan ole jättää ketään millään tavalla huomiotta.

5.2 Kasvattajan rooli temperamenttipiirteiden tunnistajana

Lapsen käyttäytymisen taustalla voi vaikuttaa monenlaisia tunteita, joita aikuinen ei aina ymmärrä ja lapsen käytös voi joskus tuntua aivan absurdilta, koska mikään ei vaikuttaisi ulospäin olevan vialla. Emme kuitenkaan voi tietää, mitä lapsen tunnemaailmassa tapahtuu, jos hän ei osaa ilmaista itseään sanallisesti. Kasvattajan tuen ja pedagogisen osaamisen avulla lapsen tunteet voidaan pukea sanoiksi, jolloin niitä voi yhdessä pohtia ja työstää, jolloin lapsi oppii ilmaisemaan itseään ja tunnetilojaan sanallisesti. (Cacciatore ym., 2013).

Jokainen lapsi haluaa saada osakseen huomiota, ja huomioiksi tuleminen onkin yksi ihmisen perustarpeista. Kasvattajan tulee antaa vuorollaan jokaiselle lapselle huomiota, ja jokainen lapsi on oikeutettu hakemaan ja saamaan huomiota kasvattajalta (Cacciatore ym., 2013). Kasvattajan antama tuki ja opastus ovat erityisen tärkeitä ja onkin olennaista, että lapsella ja aikuisella on myönteinen ja lämmin vuorovaikutussuhde, koska sen kautta lapsi tuntee itsensä arvokkaaksi (Eklund & Heinonen, 2011). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissakin (2018) korostetaan kasvattajan tehtävää luoda luottamuksellinen suhde lapsiin ja kohdata heidät avoimesti, arvostavasti ja tasavertaisesti. On tärkeää, että jokainen lapsi otetaan huomioon hänen yksilöllisen kehityksensä mukaisesti. (Opetushallitus, 2018).

Ujojen lasten kohdalla kasvattajan on oltava kärsivällinen ja osata antaa lapselle aikaa. Lapsi ei mitä todennäköisimmin edes tunnista ujouden käsitettä eikä tiedosta olevansa ”ujoin”. Kasvattajan kannustava ja turvallinen läsnäolo auttaa ujoa lasta hivuttautumaan kuorestaan. Luomalla turvallisen ja rauhallisen tilanteen, ujoakin lapsi oppii hiljalleen ilmaisemaan itseään ja tunteitaan. (Cacciatore ym., 2013). Kasvattaja voi helposti turhautua, mikäli ei saa ujoa lasta mukaan toimintaan ja potee syyllisyyttä koska tämä jäi taas yhteisestä toiminnasta paitsi.

On tärkeää, että kasvattaja tiedostaa ja tunnistaa omatkin tunteensa, joita hänessä herää vuorovaikutuksessa lapsen kanssa ja hänen tulee ymmärtää, että on tehnyt tilanteessa parhaansa, ja ei

voi pakottaa ketään mukaan. Kuitenkin ujollekin lapselle tulee tehdä selväksi, että häntä on rohkaistu mukaan, ja että on silti yhtä arvokas kasvattajan silmissä kuin muutkin lapset. (Cacciatore ym., 2013; Rautamies, Laakso & Poikonen, 2011).

Tutkimuksessa (Rudasill & Rimm-Kaufman, 2009) on huomattu, että ujommat lapset ovat vaarassa joutua niin sanotusti näkymättömiksi, koska heillä on vähemmän läheiset välit kasvattajaan ja he välttävät vuorovaikutusta ja kontaktia. (Rudasill & Rimm-Kaufman, 2009). Kasvattaja voi kuitenkin käytöksellään ja suhtautumisellaan vaikuttaa ratkaisevasti siihen, mitä ujoudesta seuraa (Keltikangas-järvinen, 2019, s. 79), niin positiivisessa kuin negatiivisessakin mielessä.

Jokaisella ammattikasvattajalla on ammatillisuutensa taustalla lapsen kehitykseen ja pedagogiikkaan pohjautuvia opintoja ja on hyvin epätodennäköistä, ettei kasvattaja olisi koskaan törmännyt käsitteeseen temperamentti. Temperamentti ja lasten yksilöllisyys ei ole uusi asia ja se on ollut aina läsnä kasvattajien arjessa. Kuinka huomioida jokainen lapsi yksilöllisesti ja tarpeeksi tasapuolisesti? Ryhmässä, jossa parhaimmillaan on jopa kolme kymmentäkin lasta, olisi jokaisen temperamentin huomioiminen työlästä tai jopa suorastaan mahdotonta (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 260). Temperamenttiltaan ujompien lapsien ohjaamisesta on annettu kasvattajille tietoa, mutta ylipäättään siitä, miten kasvatustyössä tulisi erilaisiin temperamenttipiirteisiin suhtautua, ei ole vielä kovinkaan paljon tutkimustietoa (Keltikangas-Järvinen, 2015, s. 182).

6 Johtopäätökset

Temperamentti sekoitetaan arkikielessä usein persoonallisuuteen, mutta olisi muistettava, että temperamenttipiirteet kumpuavat syvemmältä ja omaavat biologisen perustan ja voivat olla perinnöllisiä. Temperamentti antaa pohjan persoonallisuuden kehittymiselle, joten kasvattajina ja opettajina meidän tulee ohjata lapsia suuntaan, joka mahdollistaa heille hyvän itsetunnon ja terveen minäkuvan kehittymisen.

Jotta lasten erilaiset temperamenttipiirteet ja niiden erilaiset ilmenemistavat voitaisiin huomioida paremmin, on kasvattajan oltava sensitiivinen ja osata sivuuttaa oman temperamenttinsa tuomat tunteet. Kasvattajan tulisi luoda ympäristö sellaiseksi, että se tukee jokaista lasta ja antaa heille tilaa tuoda yksilöllinen temperamenttinsa esille (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 262).

Kasvattaja ei voi muuttaa lapsen temperamenttia eikä se ole edes tarkoituksenmukaista. Tärkeää kuitenkin on, että ymmärtämällä temperamentteja, kasvattajan asenteet muuttuvat, ja hänen on helpompi suhtautua lapsiin ja käsitellä omia negatiivisia tunteitaan, kun ymmärtää, ettei lapsen protestointi ole henkilökohtainen hyökkäys häntä itseään vastaan (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 265).

Keltikangas-Järvinen (2010) viittaa teoksessaan Keoghin aiempaan tutkimukseen (2003), jossa kasvattajan tärkeimmäksi ominaisuudeksi korostetaan kasvattajan herkkyyttä havaita ja tunnistaa lasten yksilöllisiä temperamenttieroja, sillä silloin lasten temperamentin aikaansaama käytös muuttaa kasvattajan tapaa tulkita lapsen käytöstä (s. 266). Tätä voitaisiin nykypäivänäkin pitää tärkeänä ominaisuutena. Toinen tärkeä ominaisuus onkin sensitiivisyys, ja pelkästään hyväksyvällä äänensävyllä sekä kannustamisella kasvattaja voi kiireen keskellä ilmaista myönteisiä tunteita, jotka tuottavat lapselle huomioiduksi tulemisen kokemuksia (Kanniainen & Sigfrids, 2012, s. 92).

Pienet asiat merkitsevät lapselle eniten ja lapsi aistiikin yleisen ilmapiirin herkästi ja huomaa epäaidon ja aidon tunteen välisen eron (Kanniainen & Sigfrids, 2012, s. 92–93), jolloin kasvattajan onkin oltava tarkkana, millaista elekieltä ja sanatonta viestintää hän käyttää. Kasvattaja voi myös arvioida lasta väärin. Ujompien lasten kohdalla kasvattaja ei pääse lapsen sisäiseen maailmaan tarpeeksi hyvin käsiksi (Keltikangas-Järvinen, 2019, s. 152), jolloin kasvattaja voi erehtyä tulkitsemaan hiljaisuutta mielenkiinnonpuutteeksi tai muuten negatiiviseksi asiaksi, vaikka todellisuudessa lapsen temperamentti vain ilmenisi enemmän vetäytyvänä ja introverttina käytöksenä.

7 Pohdinta

Temperamentin tutkiminen on psykologian osa-alueista ollut itselleni mielenkiintoisin ja se, että pääsin käyttämään tässäkin työssä monipuolisesti kirjallisuutta aiheeseen liittyen lisäsi kiinnostustani aiheeseen. Tulevana varhaiskasvatuksen opettajana koen myös aiheen todella läheiseksi siinäkin mielessä, että tulevaisuuden työssäni haluan huomioida lapsia yksilöllisemmin suurista ryhmäkoista huolimatta.

Kirjallisuudesta löytyy todella paljon temperamentista, mutta työni tutkimuskysymykseen vastaavia tutkimuksia ei ole paljon tehty, minkä vuoksi näen tässä myös potentiaalisen tutkimuskohteen, niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Tämän vuoksi aiheen jatkaminen tulevassa Pro gradu- tutkielmassani kiinnostaa ja haluankin pyrkiä viemään tutkimusta eteenpäin.

Temperamenttipiirteet ilmenevät eri tavoin ja tekevät jokaisesta lapsesta yksilöllisen, jolloin ei voida missään tapauksessa yleistää, että jokin toisella toimiva toimintatapa toimisi myös kaikilla muillakin. Varhaiskasvatuksessa ja alakoulussa kuitenkin on tietyt raamit ja tavat toimia, jolloin niiden muokkaaminen jokaista yksilöä palveleviksi olisi mahdotonta. Onkin paljon kasvattajasta kiinni, miten jokainen lapsi huomioidaan yksilöllisesti kuitenkin asettamatta lapsia mihinkään arvojärjestykseen.

Yhteiskunnassa, jossa tiettyjä temperamenttipiirteitä saatetaan arvostaa enemmän, kun toisia, olisi hyvä muistaa kuitenkin ihmisen yksilöllisyys. Emme voi lokeroida ketään pelkästään sen perusteella, miten sosiaalinen hän tietyssä tilanteessa on. Kuten myös ujompaa henkilöä ei pidä asettaa huomion keskipisteeksi haluamattaan. Aivan sama pätee lapsiin, pakottaminen tiettyyn toimintaan ei hyödytä ketään ja jos toinen lapsi haluaa esiintyä enemmän niin sen kun antaa esiintyä. Sensitiivisyyttä ei voi olla korostamatta liikaa ja hyvä kasvattaja osaa aistia ja havainnoida lasten kehonkielestä ja viestinnästä, miten toimia tietyssä tilanteessa.

Lähdekirjallisuutta käsitellessäni huomasin, että kasvattajan oman temperamenttinsa tuntemista painotettiin, minkä kautta kasvattaja pystyy ymmärtämään koko temperamenttien kirjoa. Tällä hetkellä pinnalla on paljon itsetuntemusta ja itsensä kehittämistä käsitteleviä teoksia ja niiden avulla voi helposti saada itsestään mahdollisia uusia puolia esiin ja ymmärtää omaa käyttäytymistään sekä suhtautumista ympäristöön. Kaiken lähtökohtana siihen, että osaa olla sensitiivinen ja muut huomioonottava, on itsensä kokonaisvaltainen tuntemus. Kasvattajana on päivittäin tekemisissä ihmisten kanssa ja kohtaa erilaisuutta jatkuvasti. Se, miten erilaisuuteen suhtautuu,

heijastuu omasta käytöksestä suoraan myös lapsiin. Omasta kuplasta ulos astuminen auttaa näkemään lapset kokonaisen ryhmän sijasta erilaisina ja asioihin omalla tavallaan suhtautuvina toimijoina.

Kandidaatintutkielmani lisäsi kiinnostustani temperamenttitutkimusta kohtaan. Erityisesti kasvattajan näkökulma erilaisten temperamenttipiirteiden huomioimiseen ja kokemiseen antaisi uuden tarkastelutavan aiheeseen. Aiheesta olisi mahdollista jatkaa lisätutkimuksiin ja saada tarkemmin selvitettyä kasvattajien roolia kentällä. Kasvattajien omien ajatusten kuuleminen temperamenttipiirteiden ilmenemisen vaihtelevuudesta on myös kiinnostava aihepiiri, joka voisi mahdollisesti avata kokemusmaailmaa tarkemmin.

Lähteet

- Cacciatore, R., Riihonen, R. & Tuukkanen, K. (2013). Ammattilainen lasten tunteiden tulkkina. Teoksessa Oulasmaa, M. & Riihonen, R. (toim.), *Ammattikasvattajan kielletyt tunteet*. (s. 21–39). Helsinki: Fram Oy.
- Chess, S. & Thomas, A. (1999). *Goodness of Fit: Clinical Applications, From Infancy Through Adult Life*. Philadelphia: Routledge.
- Duckworth, A.L. & Allred, K.M. (2012). Temperament in the Classroom. Teoksessa Zentner, M. & Shiner, R.L. (toim.), *Handbook of Temperament*. New York: The Guildford Press.
- Dunderfelt, T. (2012). *Tunnista temperamentit – Väriä elämään ja itsetuntemukseen*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Eklund, K. & Heinonen, J. (2011). Lapsen itsesäätelyn tukeminen arjessa. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.), *Taaperosta taitavaksi toimijaksi; Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen*. (s. 216–235). Porvoo: Bookwell Oy.
- Finlex, 2018. Varhaiskasvatuslaki. Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=varhaiskasvatus#L1P2>
- Fox, N. A. (2004). Temperament and Early Experience Form Social Behavior. *New York Academy of Science*, 171–178, 1038. doi: 10.1196/annals.1315.025
- Hartonen, P. (2018). *Vetäytyvä lapsi varhaiskasvatuksessa* (Kandidaatin tutkielma, Oulun yliopisto). Haettu osoitteesta <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201805051594.pdf>
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. (2012). *Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2004). *Temperamentti: ihmisen yksilöllisyys*. Juva: WS Bookwell Oy.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2008). *Temperamentti, stressi ja elämänhallinta*. Juva: WS Bookwell Oy.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2010) *Temperamentti ja koulumenestys*. Juva: WS Bookwell Oy.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2014). *Maailman paras koulu?* Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2015). *Temperamentti: ihmisen yksilöllisyys*. Juva: WS Bookwell Oy
- Keltikangas-Järvinen, L. (2016). Temperamentin arvioinnista osaamisen tunnistamiseen. Teoksessa Ahtola, A. (toim.), *Psykykinen hyvinvointi ja oppiminen*. Jyväskylä: PS-Kustannus. (E-kirja) Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789524518451>

- Keogh, B. (2003). *Temperament in the Classroom*. Baltimore, Maryland: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Leinonen, J. (2014). Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Heikka, J., Fonsén, E., Elo, J. & Leinonen, J. (toim.), *Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa* (s. 16–40). Tampere: Suomen Varhaiskasvatus.
- Leppänen, E. & Penttilä, S. (2016). *Kouluvalmiuden ja temperamentin välinen yhteys vanhemman arvioimana*. (Pro Gradu- tutkielma, Jyväskylän yliopisto). Haettu osoitteesta https://www.seinajoki.fi/material/attachments/seinajoki.fi/paivahoitajakoulutus/varhaskasvatus/opinnaytetyot/JfDaiHXGF/Pro_gradu_tutkielma_Leppanen_ja_Penttila.pdf.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto: Lapsen ja nuoren temperamentti. (19.11.2018) Haettu osoitteesta <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/lapsen-ja-nuoren-temperamentti/>
- Metsäpelto, R.-L. & Feldt, T. (2010). Persoonallisuuden käsite psykologiassa. Teoksessa Metsäpelto, R.-L. & Feldt, T. (toim.), *Meitä on moneksi – Persoonallisuuden psykologiset perusteet*. (s. 13–29). Juva: Bookwell Oy.
- Määttä, M. (2019). *Ujon lapsen vuorovaikutustaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa* (Kandidaatin tutkielma, Oulun yliopisto). Haettu osoitteesta <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201909102852.pdf>
- Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2014). *Ihmisen psykologinen kehitys*. [e-kirja]. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789524516518>
- OAJ (2019). Opettajana varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Haettu osoitteesta <https://www.oaj.fi/arjessa/mita-opettajan-tyo-on/opettajana-varhaiskasvatuksessa-ja-esiopetuksessa/>
- Opetushallitus (2018). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Haettu osoitteesta https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf Helsinki: PunaMusta Oy.
- Rautamies, E., Laakso, M.-L. & Poikonen, P.-L. (2011). Haastavasti käyttäytyvä lapsi – kodin ja päivähoiton kasvatusyhteistyö koetuksella. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M.-L. (toim.), *Taaperosta taitavaksi toimijaksi; Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen*. (s. 192–215). Porvoo: Bookwell Oy.
- Rudasill, K.M. & Rimm-Kaufman, Teacher-child relationship quality: The roles of child temperament and teacher-child interactions. *Early Childhood Research Quarterly*, 24 (2009) 107–120.

- Salminen, A. (2011) *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Opetusjulkaisu: 62. Julkisjohtaminen: 4 Vaasa: Vaasan yliopisto.
- TSK Sanastokeskus. (2020). TEPA-termipankki. Erikoisalojen sanastojen ja sanakirjojen koelma. Haettu osoitteesta <http://www.tsk.fi/tepa/fi/haku/goodness%20of%20fit>.
- Saukko, A. (2019). *Introvertin oppilaan työskentely ja oppimisen tukeminen alakoulussa* (Kandidaatin tutkielma, Oulun yliopisto). Haettu osoitteesta <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201906112521.pdf>
- Schaffer, H.R. (2009). *Key Concepts in Developmental Psychology*. London: SAGE Publications Ltd.
- Schulman, M. (2013). Lasten sosiaalisen ja tunne-elämän kehityksen ja sen ongelmien arvioinnista psykologin työssä. Viitattu 25.3.2020. Haettu osoitteesta http://www.psyli.fi/files/876/Marja_Schulman.pdf.
- Thomas, A. & Chess, S. (1968). *Lapsi yksilönä*. Helsinki: KK:n kirjapaino.
- Thomas, A. & Chess, S. (1993). *Temperament: Theory and Practice*. New York: Brunner/Mazel, Inc.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2013). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa. Helsinki.
- Yleissopimus lapsen oikeuksista. (2005). Yleiskommentti nro 7. Yhdistyneet kansakunnat: Lapsen oikeuksien komitea. Haettu osoitteesta http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_2006_7.pdf Geneva.